

**RECHID SAFVET ATABINEN, LES APPORTES TURCS DANS LE
PEUPEMENT ET LA CIVILISATION DE L' EUROPE
ORIENTALE, ISTANBUL, 1952, p. 188,8°**

Разлика између турског национализма из времена Кемалове револуције и наших дана је заиста велика. Некада је национализмом, у позитивном смислу, требало после патриотског, ослободилачког рата дизати из исламске затуцаности сељачке и ситнограђанске масе Турске; данас, националистичке идеје ничу у редовима богатог грађанства и њене интелигенције и имају други садржај. Један од најбољих гласноговорника тог другог турског национализма је ветеран турске политичке и интелектуалне публицистике, Решид Сафвет Атабинен, писац двадесет брошура и књига на француском језику (прва 1906 године).

Књига привлачи пажњу већ са прве странице. Није то досадна радња која ће нас затрпати подацима. Не, чињенице које писац наводи нису нове. Читаоца привлачи управо оно друго — концепције и све⁴ оно што писац чини да би у прокрустовску постојељу својих идеја утрпао стварност. Речи посвете упућене су „Западњацима добре намере и воље, забринутим да се утврде основе једне Европе, но не словенске него постојане“. Дело је писано 1945 године, али то никако не оправдава славофобију која је једна од идејно-политичких карактеристика ове књиге. У шеснаест поглавља и у „закључцима“ писац доноси основне чињенице које се тичу турства, доласка и појаве појединих туранских пеплада у земљама и областима Подунавља, Балкана и Источне Европе. Композицијске јединице образоване су по географском а не по развојном или тематском становишту.

Прва глава, о Босни као истуреном бастиону туркизма у Европи (стр. 19—29) и излагање о Турцима и богумилству (стр. 45-8) од већег су интереса за нашу читалачку публику. И стари Скити, и Трачани, и Тројанци, као скитски бегунци, су турског етничког порекла. Турчин је био и Одоакар па и читава Баварска, јер и само име ове земље долази од Бај-Авар. Турски живаљ је на Балкану аутохтон или је бар дошао пре Словена. Од тих првих Турака у деловима старе Хрватске и у Босни, у Македонији око Вардара и у Тракији задржали су се јаки остаци, који ће у одређеном моменту постати богумил. „Богумилство је у основи антихришћанска секта, по концепцији јасно паганско-азиска, обојена исламизмом, која се ширила више него нарочито у срединама негрчким по пореклу“ (24—5). Писац кад се ради о вери не заборавља ни Турке који су остали међу Германима. „Протестантизам сумарно је само јеврејско-хришћански исламизам који је у XIV веку проповедао Бедредин из Симавке (код Дринопоља), аутентични Турчин селгучког порекла, произишао из богумилске средине Тракије“ (48). Отуда и није чуд-

но: „Кад су се Турци-Итомани појавили у Европи, босански Еогумили (!) су се спонтано окренули према њима, усвајајући у маси, и по својој властитој ћуди, ново веровање њихових давнашњих истородника, те су како за време верских ратова тако под петвековном турском владавином, постали султану највернији војници и најогорченији непријатељи Словена“ (26). И Босанци и Помаци нису исламизовани Словени него славизовани Турци (55). Отуда, пошто писац одлично спаја и надовезује десило се, да је после битке на Марици (1363!), у косовској бици, Влатко са Босанцима прешао Турцима (69). Исто тако, да није толико Турака на Балкану било пре Отомана, не би домаће становништво спонтано прилазило четамма Евренос-бегових акинџија (69).

Писац је необично радо прихватио тврдњу енглеског идеалистичког „филозофа у хисторији“ Тојнбија да сточари претстављају, без даљега, виши ступањ цивилизације у односу на земљораднике. Због тога, Решид ефендија је и могао, на више места, да нагласи да су Турци по својој култури увек били изнад Словена-ратара. Ако Словенима нису припадници турског етничкога били владари и властела били су то други не — Словени. Чак и Обреновићи вуку порекло, судећи по имену, од Обара-Авара (51). И само име Славен долази од речи „роб“ (24). Узалуд је трагати за неком српском и бугарском културом пре доласка Отомана. „Свему ономе што није турско у Југославији потпуно недостаје уметнички и културни интерес. Изузев две-три православне цркве и манастира малог значаја, готово сви споменици су турске конструкције“ (28). Управо тако је и у Бугара, само што се код њих, због турског елемента, ни византиски утицај није могао угнездити.

У стилу псеудонаучне и националистичке лицитације, популарно писане, излаже се грађа и у осталим поглављима: турске миграције према Западу (31—35) Хуни, Кумани и Печенези у Угарској (37—44), Турци на Балкану (49—57), Турци у Бугарској и Македонији (59—63), Македонија и проблем балканског јединства (65—71), Турски елементи у Добруци (73—84), Гагаузи, Читаца и Гацали (85—96), Молдавија и Бесарабија (97—106), Чангали и Секели у Ердељу (107—116), Терање стоке у планину код румунизованих Кумана у Карпатима (117—127), Хазари, Кипчаци и Козаци Украјине и Подолије (129—143), Турко-Татари, Кримчаци и Ногаји Херсонеса и Крима (145—158), Уазици, Купруци, Татари и Хазаро-Караими Литваније (159—168), Татари, Караими и Хуцули Пољске (169—181). Ако смо ми стали, писац још није. У зақључку писаном 1952 године, писац обећава да ће проучити турство и у Северној, Средњој и Западној Европи. Биће то несумњиве посланице! Но, да и ми кажемо нешто: овакве странице неће моћи, како писац мисли, служити као индикације будућем историчару који ће, како то предвиђа програм.

Интернационалне комисије УНЕСКО-а, објективно испитати „стварне позиције Турака у свету“.

Ова туркогонија у облику револверске брошуре ретка је сума произвољности и нетачности (да се не кажу адекватније карактеристике). Да није написана на једном светском језику, о њој се не би ни писало. Чудно је само што је озбиљни турски научници нису осудили, бар своје публике ради. Писац држи да је књига о којој је реч скица и да је мало заслужно имати амбицију да то буде синтеза без излога ерудиције, грађе врло различитих извора итд. Међутим, ако то није синтеза *sui generis*, чак и формално, ништа друго свакако није. Нетачности, чак и букварске природе врве. На пример: Серез је у западној Тракији (47), Јиречек је лингвиста (86), Србијом су управљали банови (51), Александар Карађорђевић је био краљ Србије (71). Име Богданска од турског имена реке Буг (98). Судећи на основу увода (9—18), читалац се може надати да ће видети трезвено излагање једног заиста интересантног и недовољно проученог питања. Оправдане су пишчеве примедбе да сви ми још робујемо „балканској политици“ (85) и да се без турколошког знања не могу решавати хисториска питања у источној и југоисточној Европи (83). Лепо је што се писац као нестручњак позабавио и неким старијим изворима, те настојао да нешто и види и чује. Али, требало је да се солидно обавести. Ваљало је да зна да етногенеза сваког народа подразумева апсорбовање многих страних елемената, да је тога више него другде било са Турцима—Отоманима, и да научници ову појаву сматрају природном а не трагичном. Данас је апсолутно немогуће све појаве тумачити из етничког и националног аспекта, чак и тако јасне социјалне покрете као богумилство, прилажење делова јужнословенских друштвава Отоманима итд. Чак и онда кад се аутор труди да буде објективан, те да негативног нађе и код куће, он показује колико је далеко од историје као науке. Он замера теократској политици турске државе, која је Турке—немуслимане гурала у табор других народа (55), налази да су се Турци у XVII веку заситили освајања (171), признаје немар или кињења својствена отоманској администрацији (94); но, и тада, као и врло озбиљни турски хисторичари, држи да је пропаст Империје условно рад страних сила и да је рах турсиса била благодет за потчињене народе, који нису били изложени сталним ратовањима као становништво Запада.

Срећа је ипак, што је млада турска хисторичарска генерација од 30-их година почела да вредно архивски ради. Ако је и она оптерећена врло многим недостацима, документи на којима она ради апсорбоваће а понегде и превазићи „мане“ које настају из друштвених а не из научних или којих других разлога.

Б. Храбак